

Gintautė ŽIBĖNIENĖ

Vilniaus pedagoginis universitetas • Vilnius Pedagogical University

PARENGTŲ IR TEIKIAMŲ ĮGYVENDINTI NEUNIVERSITETINIŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ IŠORINIO KOKYBĖS VERTINIMO PATIRTIS IR PROBLEMAS

EXTERNAL QUALITY ASSESSMENT OF NON-UNIVERSITY STUDY PROGRAMMES WHICH WERE DEVELOPED AND SUBMITTED FOR REALISATION: EXPERIENCE AND PROBLEMS

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama studijų programų vertinimo prielaidos siekiant užtikrinti studijų kokybę. Pristatomas ir lyginamas parengtų ir teikiamų įgyvendinti¹ neuniversitetinių studijų programų vertinimo proceso organizavimas Lietuvoje ir kitose šalyse. Analizuojamas parengtų ar teikiamų įgyvendinti neuniversitetinių studijų programų vertinimas, remiantis kokybiniais ir kiekybiniais rodikliais, leidžia nustatyti programos parengimo ir įgyvendinimo kokybę.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ APIBRĖŽIMAI

- *Dalykinis vertinimas* – studijų dalyko specifinio turinio tinkamumas studijų programai bei atitinkamai studijų kryptčiai.
- *Išorinis studijų programos vertinimas* – nustato teikiamos ar jau vykdomos studijų programos, projekto, realizavimo arba galimybių ją realizuoti kokybę, privalumus ir silpnąsias puses.
- *Kiekybiniai rodikliai* – skaitmeninė požymio išraiška, nusakanti požymio reikšimosi intensyvumą; tai informaciniai, statistiniai duomenys, gauti naudojant tikslus matavimo įrankius pagal pasirinktą skalę.
- *Kokybiniai rodikliai* – duomenys požymio turinio vertingumui atskleisti.
- *Kriterijus* – požymis, savybė, pagal kurį kas nors vertinama, nustatoma vertinamo objekto (studijų programos) kokybė, klasifikuojama, priimamas sprendimas (įvertinimas).
- *Neuniversitetinių studijų programa* – vienos pakopos, į praktinę veiklą orientuotos profesinės studijos aukštojoje mokykloje, sudarančios sąlygas įgyti taikomaisiais moksliniais tyrimais ir (ar) taikomąja moksline veikla grindžiamą profesinę kvalifikaciją (LR aukštojo mokslo įstatymas, 2000).
- *Reguliarus studijų programos vertinimas* – išorinį vertinimą organizuojančios agentūros apibrėžtas vertinimo cikliškumas, kur griežtai reglamentuojama, kada bus pakartotinai vertinama jau įgyvendinamos studijų programos kokybė. Taip pat rekomenduotinas reguliarus vidinis studijų programos vertinimas, kurį atlieka pati studijų institucija, siekdama geresnės studijų kokybės užtikrinimo sistemos veiklos.
- *Rodiklis* – kokybinis ar kiekybinis domuo, apibūdinantis matuojamą požymį.

ABSTRACT

The author analyzes the nature of study programme assessment with regard to the assurance of study quality. The organisation of the assessment process of the non-university study programmes which were developed and submitted for realisation¹ in Lithuania and other countries is also presented and compared. It is being analysed whether it is possible to identify the quality of these programmes based on qualitative and qualitative indicators.

DEFINITIONS OF KEY WORDS

- *Subject assessment* – appropriacy of the specific content of the study subject, for the study programme and similar study area.
- *External study programme assessment* – identification the quality of the programme submitted for evaluation or under implementation, its benefits and shortcomings, it is assessment of its design, realisation or opportunities to realise it.
- *Quantitative indicators* – numeric value of the criterion, characterising intensity of expression of the criterion; informational and statistical data acquired on the basis of using objective measurement tools according to the choosed scale.
- *Qualitative indicators* – data characterising the value of content.
- *Criterion* – a characteristic, feature which is used as the reference (comparison standard) for assessment, identification to distinguish the quality of the object (study programme), classification and judgement.
- *Non-university study programme* – one staged practice-oriented professional studies at a higher school, which create conditions for the acquirement of professional qualification based on applied scientific research and (or) applied scientific work (Law on Higher Education of the Lithuanian Republic, 2000).
- *Regular study programme assessment* – periodic assessment defined by the agency, which organises external assessment, strictly defining when the repeated assessments of the study programme quality will be performed at a higher educational institution. It is recommended that the higher educational institution itself performs regular internal study programme self-assessment to improve the quality assurance system.

¹ Vertinamas rašytinis dokumentas, o prireikus atliekamas ir išplėstinis vertinimas ekspertams atvykus į studijų instituciją.

¹ A study programme project assessed by written documents, or, in need, an extended assessment when experts go to the study institution.

- *Studijų kokybės užtikrinimas* – sistemingos procedūros, padedančios vertinti ir valdyti institucijos veiklos, studijų programų ir dokumentų kokybę.
- *Studijų programos palyginamumas (Benchmarking of programmes)* – panašių studijų programų, jos elementų tarpusavio palyginimo pagal standartą galimybė, siekiant atlikti visapusiškesnį vertinimą ir pateikti vertingesnes tobulinimo rekomendacijas bei pasikeisti gerą patirtimi. Remiantis Kopenhagos deklaracija (2003), pagrindiniai palyginamumo tikslai: 1) lyginti vienus rezultatus su kitais pagal bendras rekomendacijas, kad būtų galima išskirti gerosios patirties pavyzdžius; 2) nustatyti lygintinus partnerius pagal metodus, procesus, mokymo/studijų programas ir paslaugas; pagrįsti pripažintus pavyzdžius ir puikų jų pasiekimų lygį; 3) mokytis iš gerosios patirties pavyzdžių ir pritaikyti juos organizacijoje arba sistemoje.
- *Temos vertinimas* – pasirinktos temos reikšmingumas studijų programai ir siekiamai įgyti profesinei kvalifikacijai.
- *Tyrimų vertinimas* – objektyvių duomenų rinkimas apie fundamentaliosios arba taikomosios mokslinės veiklos kokybę.
- *Universitetinės/neuniversitetinės studijų programos vertinimas* – sutartinių požymių visuma, rodanti, kaip ir koku būdu yra tenkinami studijuojančiųjų poreikiai, regioniniai ir europiniai tikslai, atskiros šalies nacionaliniuose dokumentuose nustatyti reikalavimai, atsižvelgiant į atsirandančias inovacijas, technologijas, ypatingą dėmesį skiriant asmens kokybiškam išsilavinimui.
- *Vertinimo modelis* – teorijos ir tyrimo pagrindu pagrįstas vertinimo pavyzdys, kurio pagrindinėmis idėjomis remiantis kuriama vertinimo strategija (pvz., pagal Tyler, Hammond ir kt. vertinimo modelius).
- *Vertinimo patikimumas* – tinkamas vertinimo metodologijos ir metodikos parinkimas ir taikymas, leidžiantis matuoti tai, kas yra matuojama, tirti tai, kas norima tirti, ir gauti įrodymais pagrįstus rezultatus, įrodančius, jog rezultatai iš tikrųjų yra tokie, kokie turi būti pagal vertinimo paskirtį.
- *Vertinimo strategija* – vertinimo planas, visuma veiksmų, kuriuos vertinimą organizuojančios ir reikalavimus nustatančios organizacijos kuria, siekdamas kuo geriau užtikrinti vertinimo objektyvumą, skaidrumą, patikimumą, pažangumą.
- *Vidinis studijų programos vertinimas* – kai aukštosios mokyklos bendruomenė bendru susitarimu pagal pasirinktus požymius sistemingai analizuoja savo veiklą susijusią su studijų programa, nusistato taisytinius dalykus bei studijų programos tobulinimo galimybes. Vidinis vertinimas – reikšminga išorinio vertinimo dalis.

ĮVADAS

Studijų kokybės poreikis ir visokeriopa parama plėtojant kokybės užtikrinimo sistemą instituciniame, nacionaliniame ir europiniame lygmenyse – išryškintas Bolonijos deklaracijoje (*Bologna Declaration, 1999*), o po to išplėtotas Berlyno komunikate (*Berlin Communiqué, 2003*), siekiant iki 2005 m. įtraukti į nacionalines sistemas studijų programų ir institucinį vertinimą, skatinti vidinį vertinimą, plėtoti akreditavimą ir studijų palyginimo galimybę. Lietuvos švietimo sistemai integruojantis į Europos švietimo sistemą, vienas iš prioritetinių uždavinių yra studijų kokybės užtikrinimas. Siekiant Europoje konkurentabilių stu-

- *Indicator* – qualitative and quantitative characteristic of activity outcomes revealing the measured criterion.
- *Quality assurance of higher education* – systematic procedures which help to assess and manage the quality of institution activities, study programmes and action-guiding documents.
- *Benchmarking of programmes* – interdependent comparison of similar study programmes and their elements according to a given standard in pursuit of a more balanced assessment and in order to get more valuable recommendations for improvement and sharing the best experience. On the basis of the Copenhagen declaration (2003), the main benchmarking goals are: 1) to compare the outcomes interdependently according to general recommendations in order to define the samples of best experience; 2) to identify comparable partners according to methods, processes, teaching/study programmes and services; to base recognised samples and high level of achievement; and 3) to learn from the samples of best experience and apply them practically in the organisation or system.
- *Thematic assessment* – significance of the selected topic for the study programme and acquired qualification.
- *Research assessment* – collecting of objective data about quality of activities in basic and applied science.
- *Assessment of university/non-university study programme* – set of conventional features indicating how and in what way student, employer and societal needs are met, regional and European goals are reached and national document regulations are fulfilled taking into account the changing innovations and technologies and paying specific attention to the quality of the education of individuals.
- *Assessment model* – theory and research based assessment sample with main ideas on which the assessment strategy is developed. A possible model of assessment (according to Tyler, Hammond, etc.).
- *Validity of assessment* – proper selection and application of the assessment framework and methodology, which allows to measure what is measurable, research what is researchable and obtain evidence based outcomes, which provides evidence that the outcomes are as they should be according to the purpose of the assessment.
- *Assessment strategy* – plan of assessment, entity of the actions created by the assessment design and aiming at maximal objectivity, transparency, validity and advancement of assessment.
- *Internal self-assessment of study programme* – the process during which the institution, by common agreement, systematically analyses its own activities (according to the chosen features) related with the study programme; it identifies the remedial shortcomings and study programme development opportunities. Internal assessment is an important part of external assessment.

INTRODUCTION

The need to study the quality of higher education – i.e., the development of quality assurance systems at the institutional, national and European levels – is an issue at stake highlighted in the Bologna Declaration (*Bologna Declaration, 1999*) and particularly expanded in the Berlin Communiqué (*Berlin Communiqué, 2003*); it means seeking to include study programmes and institutional assessments into national systems, to foster internal self-assessment, and to develop accreditation and comparability by 2005. Quality assurance is one of the priority objectives in the Lithuanian higher education system in order to be integrated into

dijų ir tarptautiniu mastu derinant studijų kokybę, aktualus ir svarbus studijų kokybės vertinimo politikos skaidrumas, metodikos pagrįstumas. Šis poreikis ypač aktualus Lietuvoje dėl nepakankamai išplėtos studijų kokybės vertinimo ir valdymo sistemos. Sparti neuniversitetinių studijų plėtra tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse, aukštojo mokslo virtimas masiniu skatina tarptautines diskusijas studijų programų vertinimo klausimais.

Moksliniuose tyrimuose studijų kokybės vertinimo ir valdymo klausimams skiriama gana didelis dėmesys ne tik atskirose šalyse bet ir tarptautiniu mastu. Aukštojo mokslo studijų kokybės vertinimo ir užtikrinimo samprata pastaraisiais metais išsamiai analizuojama (Broadfoot Patricia 1996; Campbell, Marijk van der Wende 2000; Čižas 1996, 1999, 2001; Stobart and Gipps 1997; Stumbrys 2003; Tidikis 1998; Vengris 1998; Vroeijenstijn 1995). Vis labiau akcentuojamas studijų kokybės internacionalizavimo, vertinimo ir suteikiamos kvalifikacijos pripažinimo poreikis (*Berlin Communiqué 2003*; Campbell, Marijk van der Wende 2000; The Danish Evaluation Institute 2003; Thune 2002). Neuniversitetinių studijų programų kokybės valdymo ir vertinimo klausimai dažniausiai tiriama bendrajame aukštojo mokslo kontekste, tačiau gali būti išskiriami ir atskirai. Studijų programų rengimo ir vertinimo problemos neuniversitetiniame lygmenyje užsienyje jau seniai nagrinėjamos (Losak John, Burns Neil 1971), tačiau Lietuvoje šis darbas dar tik pradedamas. Neuniversitetinių studijų programų rengimo, vertinimo ir įgyvendinimo problemas tiria Žibėnienė (2002; 2003a), neuniversitetinių ir universitetinių verslo studijų sanglauda, kompetencijų plėtojimo lygį analizuoja Lepaitė (2001, 2002), komandinio darbo kompetencijų didaktinę diagnostiką ir jos vystymą rengiant slaugytojus – Žydžiūnaitė (2003). Kritinis požiūris į neuniversitetinių studijų programų ir institucijų kokybės vertinimo sistemą (daugiausiai organizacinius aspektus) atspindi Misiūno ir Tūtlio (2003) straipsnyje. Tačiau išsamiau neanalizuojama, kokios vertinimo problemos ir dėl kokių priežasčių kyla, atliekant neuniversitetinių studijų programų vertinimą. Tokios analizės poreikį išryškina pastarųjų metų tyrimai. Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų ir absolventų sociologinio tyrimo (2003), taip pat Žibėnienės (2002; 2003), Žydžiūnaitės (2003) tyrimų duomenimis kolegijų absolventai pasigedo praktinių žinių suteikimo ir įgūdžių formavimo. Be to, iš tyrimų ryškėja tai, kad neuniversitetinių studijų programa turi būti orientuota į praktinę veiklą, tačiau remiantis minėtais tyrimais šiose studijų programose pastebima didesnė orientacija į teoriją, bet ne į praktiką, nors sudarant ir vertinant šias programas buvo ypač siekiama, kad studijos būtų kuo daugiau orientuotos į praktinę veiklą.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti parengtų ir teikiamų įgyvendinti neuniversitetinių studijų programų kokybės vertinimo problemas remiantis Lietuvos patirtimi.

Tyrimo objektas – parengtų ir teikiamų įgyvendinti neuniversitetinių studijų programų vertinimas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, dokumentų analizė, anketinė apklausa, ekspertų metodas.

the corresponding European system. The transparency of the study quality evaluation policy and the validity of the methodological approaches are urgent and relevant issues in order to offer competitive studies on the European level and to adjust the quality of the studies to the international level. This need becomes particularly relevant given the current insufficiently developed study quality assessment and management system in Lithuania. Rapid development of non-university studies both in Lithuania and in other countries and higher education becoming more important enhance the discussion about study programme assessment issues on the national as well as on the international levels.

Researchers pay considerable attention to the assessment of the study quality and on quality management issues on the national and international levels. The concept of higher education study quality assessment and management has been broadly discussed recently (Broadfoot M. Patricia, 1996; C. Campbell, Marijk van der Wende, 2000; A. Čižas 1996, 1999, 2001; G. Stobart and C. Gipps, 1997; E. Stumbrys, 2003; S. Tidikis, 1998; S. Vengris, 1998; A. Vroeijenstijn, 1995). During the past few years the need for study quality internationalisation, assessment and qualification recognition has been more and more emphasised (*Berlin Communiqué, 2003*; C. Campbell, Marijk van der Wende, 2000; The Danish Evaluation Institute, 2003; Ch. Thune, 2002). The issues of non-university study programme quality management and assessment are analysed in the common context of higher education, however, sometimes they are also discerned as separate problems. Study programme development and assessment problems on a non-university level abroad have been analysed for a long time (J. Losak, N. Burns 1971), but in Lithuania these analyses have just started. The development, assessment and realisation problems of non-university study programmes were investigated by G. Žibėnienė (2002, 2003a); the coherence of non-university and university business studies and the development of competency levels were studied by D. Lepaitė (2001, 2002); the didactical diagnostics of team work competencies and their development in nurse education and training were researched by V. Žydžiūnaitė (2003). A critical approach to non-university study programmes and institutional quality assessment systems with the focus on organisational aspects was reflected in the article by M. Misiūnas and V. Tūtlys (2003). However, neither the problems that arise in performing non-university study programme assessment nor their causes have been investigated in depth.

The need for the present analysis was highlighted by the recent years researches. According to the data presented by the sociological research into the Lithuanian higher education students and graduates (2003), the research data presented by G. Žibėnienė (2002; 2003) and V. Žydžiūnaitė (2003), college graduates lack practical knowledge and skills. Among others, the above mentioned research emphasises that non-university study programmes have to be oriented to practical activity. However, these analyses have shown that these study programmes are more oriented to theory than practice, although, during the programme development and evaluation the focus on practical activity was taken into account.

The aim of the article is to analyse the problems arising in the assessment of the quality of the non-university study programmes which were developed and submitted for the realisation on the basis of the Lithuanian experience.

Visos 1999–2002 metais Lietuvoje parengtos 294 studijų programos įvertintos ekspertų metodu pagal išskirtus kokybinius ir kiekybinius rodiklius (pastarųjų išskyrimą lėmė neuniversitetinėms studijoms keliami reikalavimai, reglamentuojami Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos (LR ŠMM) bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės dokumentais). Kiekvieną studijų programą vertino 4–5 asmenys. Kompetentingi atitinkamos studijų krypties darbdavių ir aukštųjų mokyklų atstovai vertino dalykinį turinį. Profesinio mokymo metodikos centro darbuotojai vertino atitinkamą dokumentams, reglamentuojantiems neuniversitetines studijas. Duomenys analizuoti matematiniais statistiniais metodais, taikant kompiuterizuotą programą *Paula* (Bitinas 1998).

Tyrimo metodologinį pagrindą atskleidžia tokios nuostatos:

- Studijų programos vertinimas – viena iš studijų kokybės užtikrinimo sistemos dalių;
- *Curriculum* teorijos realizavimas – kokybiškos studijų programos pagrindas (Laužackas 2000; Kerr 1967; Tyler 1949).

Straipsnį sudaro keturios dalys. Pirmojoje dalyje siekiama pagrįsti studijų programų tarptautinio vertinimo prielaidas siekiant užtikrinti studijų kokybę. Antrojoje dalyje lyginami parengtų ir teikiamų įgyvendinti neuniversitetinių studijų programų vertinimo požymiai Lietuvoje ir kitose šalyse. Trečiojoje dalyje analizuojamas šių neuniversitetinių studijų programų vertinimas, o ketvirtoje dalyje – remiantis kiekybiniais ir kokybiniais rodikliais, neuniversitetinių studijų programų vertinimo proceso organizavimas Lietuvoje.

1 STUDIJŲ PROGRAMOS VERTINIMAS – STUDIJŲ KOKYBĖS UŽTIKRINIMO PRIELAIDA

Rinkos ekonomikos ir žinių visuomenės (Drucker, 1993) poreikiai, „bręstantis“ naujas aukštojo mokslo sektorius, aukštojo mokslo masiškėjimas, tyrinėtas Barnett (1990); Gudaitytės (1998, 2000, 2002), Jucevičienės (1998), tarptautinė patirtis turėjo įtakos neuniversitetinių studijų programų rengimo ir jų kokybės vertinimo principų formulavimui bei kintančiam požiūriui į švietimo kokybę. Lietuvos švietimo sistemai integruojantis į pasaulinę švietimo erdvę, vienas iš prioritetinių uždavinių yra studijų kokybės užtikrinimas, kurio viena reikšmingų sudedamųjų dalių – *studijų programų kokybės vertinimas*. Daugelyje šalių, ypač Europos Sąjungos, sukurtos ir veikia nuolat tobulinamos studijų kokybės vertinimo sistemos.

Dažniausiai studijų kokybės vertinimas atliekamas studijų programos arba institucijos lygyje, kartais pasirenkamas dalykinis, teminis, tyrimų ar kt. vertinimas. Tačiau vertinant instituciją visada svarbi vertinimo dalis yra studijų programų organizavimo, tobulinimo, valdymo vertinimas. Reguliarus institucinis ir studijų programų vertinimas atliekamas Austrijoje, Bulgarijoje, Vokietijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Airijoje

The research object is the assessment process of the non-university study programmes developed and submitted for realisation.

The research methods were applied: scientific literature analysis, document analysis, questionnaire survey, expert method. All 294 study programmes developed in Lithuania in 1999 through 2002 were evaluating using expert method. According to the qualitative and quantitative indicators determined by the requirements for non-university study programmes, regulated by the Ministry of Education and Science of the Lithuanian Republic (LR MES) and the Government of the Lithuanian Republic. Each study programme was assessed by 4–5 assessors. Competent representatives of employers and higher education schools, representing the corresponding study field assessed the subject matter content and employees-experts from the Methodological Centre for Vocational Education and Training assessed the adequacy of the programmes with respect to the documents regulating non-university studies. The data were analysed using mathematical-statistical methods applying the computerised programme *Paula* (B. Bitinas, 1998).

The methodological background of the research is based on the following premises:

- Study programme assessment is one part of the study quality assurance system;
- The realisation of the *Curriculum* theory is the basis for a qualitative study programme (R. Laužackas, 2000; F. Kerr, 1967; R.W. Tyler, 1949).

The article consists of four parts. In the first part the justification for the internationalisation presumption of the study programme assessment with regard to quality assurance is provided. In the second part the comparison of the assessment characteristics of the programmes which were developed and submitted for realisation in Lithuania and other countries is performed. In the third and fourth parts the assessment of the non-university study programmes on the basis of qualitative and quantitative indicators is analysed and the organisation of non-university study programme assessment is analysed.

1 STUDY PROGRAMME ASSESSMENT AS A PRESUMPTION FOR QUALITY ASSURANCE OF HIGHER EDUCATION

The demands of the market economy and knowledge society (P. Drucker, 1993), the „maturing“ new sector of higher education – a binary system with higher education being more massive were researched by R. Barnett (1990); D. Gudaitytė (1998, 2000, 2002), P. Jucevičienė (1998), and others. The international situation has exerted impact upon the development of non-university study programmes and on the formulation of their quality assessment principles as well as upon a change of the attitude towards quality in education. Quality assurance of studies is one of the priority objectives related with the aim of integrating the Lithuanian system of higher education into the world education area and of the *assessment of the study programme quality*. Quality assessment systems of studies have been created, are in effect and are constantly improved in many countries.

Quality assessment of studies is usually performed on the study programme or institutional level, sometimes applying

je, Latvijoje, Olandijoje, Rumunijoje. Reguliarus išorinis neuniversitetinių studijų programų vertinimas vyrauja Belgijoje, Kipre, Čekijoje, Estijoje, Danijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, Ispanijoje, Švedijoje (*The Danish Evaluation Institute* 2003).

Studijų programų vertinimo klausimai analizuoti Alkin, McNeil (2002), Losak John, Burns, Neil (1971); Spiel (2002) ir kituose šaltiniuose. Taip pat yra analizuotas vertinimo proceso organizavimas bei vertinimo metodų ir procedūrų parinkimas, vertinimo objektyvumas užtikrinimas, vertinimo mokslinis pagrindimas (Berk, Rossi, 1998; Brophy, Alleman, 1991; Losak John, Burns Neil, 1971; Spiel 2002; *The Program Evaluation Standards*). Tačiau ši analizė išryškina tik atitinkamų šalių prioritetinius vertinimo požymius (Campbell, Rozsnyai 2002; Pukelis, Savickienė 2003; *The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education*, 1998), kuriuos, anot Spiel (2002), sąlygoja vis dar nenusistovėjusios, kintančios studijų programos vertinimo strategijos. Visa tai kyla dėl to, jog „naujų pedagoginių idėjų taikymui priešinamasi intensyviau negu daugelio kitų sričių idėjoms“ (Bitinas 2000, p. 56–57). Įvairių vertinimo agentūrų, organizacijų leidiniuose ir internetiniuose puslapiuose bei mokslinėje literatūroje galima rasti studijų programų vertinimui taikomas įvairias, net vienodai apibrėžiamas sąvokas: *standartas, kriterijus, rodiklis, indikatorius, aspektas, dimensija ir kt.* Šios srities lietuviškų terminų interpretavimas edukologijos moksle lig šiol kelia diskusijas. Plačiausiai šią problemą analizavo Jucevičienė (2003), nagrinėdama Europos švietimo tezauro daromą įtaką ir iš to kylančias problemas. Kadangi šiame straipsnyje bus vartojamos dvi sąvokos: *aspektas*² bei *rodiklis*³, todėl aptariami tik šių sąvokų pasirinkimo motyvai. Kitų šalių studijų programų vertinimo agentūrų parengtoje literatūroje gana dažnai vartojama sąvoka „*aspektai*“, kurie, kaip teigia Savickienė, Pukelis „...yra studijų kokybės dimensijos“ (2003, p. 36). Remiantis „Dabartiniu lietuvių kalbos žodynu“ (2000) *aspektas* – „požiūris, kuriuo koks nors dalykas, reiškinytis tiriamas, svarstomas“. Vadinasi, *aspektas* turėtų atspindėti vertinamąjį požiūrį. Tačiau atliekant kitų šalių literatūros ir dokumentų analizę pastebėta, kad *aspekto* turinio apimtis skiriasi (įvairiose šalyse vertinimo aspektų apimtys ir prasmės yra skirtingos). Vienose šalyse studijų programų vertinimui taikoma nedaug aspektų, tačiau plačiai apimančių ir kitus vertinimo požymius. Pvz., Anglijoje taikomi tik penki aspektai parengtai ir siekiami įgyvendinti studijų programai vertinti: 1) Curriculum sudarymas, turinys ir organizavimas; 2) mokymas, mokymasis ir vertinimas; 3) parama studentams ir konsultavimas; 4) mokymo/si išteklių 5) studijų kokybės užtikrinimas ir stiprinimo perspektyvos (*The Quality Assessment Method from April* 1995). Kai kuriose šalyse keli atskiri aspektai apima vieno kitoje šalyje taikomo aspekto vertinimą sudarančius požymius (pvz. Anglijoje ir Suomijoje). Todėl išorinio studijų programos vertinimo Lie-

subject, thematic, research and other form of assessment. But on the institutional level the assessment of the study process (study programme organisation, improvement, management) is always an important part. Regular institutional and programme assessments are performed in Austria, Bulgaria, Germany, Finland, Hungary, Ireland, Latvia, Holland, and Romania, among others. Regular external programme assessment (of non-university studies) prevail in Belgium, Cyprus, the Czech Republic, Estonia, Denmark, Norway, Poland, Spain, Sweden (*The Danish Evaluation Institute*, 2003).

The resources of M.C. Alkin, J.D. McNeil (2002), J. Losak; N. Burns (1971), C. Spiel, (2002) and others were analysed on the issues of study programme assessment. Organisation of assessment process and the choice of assessment methods and procedures, assurance of objectivity and validity of assessment and scientific justification of assessment were also analysed (R. Berk, 1998; A. Brophy, 1991; J. Losak and N. Burns, 1971; C. Spiel, 2002; *The Program Evaluation Standards*). These analyses highlighted the characteristics of assessment applied in the corresponding countries (C. Campbell and C. Rozsnyai, 2002; Pukelis, Savickienė, 2003; *The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education*, 1998), which are affected, according to C. Spiel (2002), by still inconsistent and changing study programme assessment strategies. This can be justified by the fact that “the resistance to the application of new didactical ideas is more intensive than to ideas in other fields” (B. Bitinas, 2000, p. 56–57). In the publications and internet pages of various assessment agencies and organisations and in scientific sources it is possible to find various concepts – even inadequately defined – applied in the study programme assessment: standard, criterion, indicator, aspect, dimension, and etc. The interpretation of the terms in the educational science and the Lithuanian language has raised a need for discussion. The broadest discussion on this problem was provided by P. Jucevičienė (2003, December) when analysing the impact and problems of the European educational thesaurus. As two concepts will be used in this research article – *aspect*² and *indicator*³, – only the motives underlying the choice of these terms will be presented.

The concept of “aspect” is often used in the literature presented by the study programme assessment agencies in other countries. This concept, as stated by I. Savickienė, K. Pukelis “...is dimension of study quality” (2003, p. 36). On the basis of the Contemporary Dictionary of the Lithuanian Language (2000), an aspect is an approach to investigate or discuss any subject or phenomenon. In the assessment context, this means that an aspect should reflect an assessment nature of the approach. However, the performed analysis of literature sources and documents of other countries has revealed that “aspect” differs in its content range (in various countries the range and meaning of the aspects of assessment are different). In some countries not many aspects are used for study programme assessment, however, these aspects are broadly spread into other assessment features. For instance, in England only five aspects are applied to assess a developed and submitted for realisation programme: 1) Curriculum designing, content and organisation; 2) Teaching, learning and assessment; 3) Stu-

² Atžvilgis, kuriuo nagrinėjamas daiktas, reiškinytis, sąvoka – (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

³ Veiklos rezultatų, kokybės ir kiekybės išraiška, duomuo (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000).

² respect in which the thing, phenomenon or concept is investigated – (tarptautinių žodžių žodynas, 1985).

³ expression, data of quality and quantity indicators (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000).

tuvoje strategijos kūrimo procese svarbu *apibrėžti studijų programos vertinimui taikomas sąvokas, jų panaudojimą, turinį ir apimtį*. Siekiant pristatyti vertinimo pagrindą tarptautinių ir atskirų šalių vertinimo agentūrų dokumentuose, informacinėje medžiagoje, paplitęs vertinimo požymių atskleidimas pasitelkiant sąvoką *aspektai*. Atsižvelgiant į literatūros analizę pasirinktą lyginimui, sąvokos *aspektas* pažodini vertimą iš anglų kalbos, taip pat analizuotoje literatūroje aptiktą vartojimo dažnumą (Pukelis, Savickienė 2003; *The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education* 1998 ir kt.) šiuo atveju apsispręsta toliau straipsnyje vartoti šią sąvoką. Pasirinkto aspekto lygiui konkretizuoti, gali būti taikomas vertinimas pagal kitus požymius, pvz., rodiklius (angl. *indicators*). Galima teigti jog sąvokos *rodiklis* ir *indikatorius*⁴, sutampa savo reikšme verčiant jas iš anglų kalbos, tačiau lietuviškas šių sąvokų aiškinimas skiriasi. Todėl pastaruoju atveju pasirinktas lietuviškesnis, tinkamesnis variantas – *rodiklis*.

Remiantis Spiel (2002) studijų programas vertinti prireikia siekiant įrodyti ir pagrįsti jų vertingumą, veiksmingumą ir rezultatyvumą bei studijų tikslų aiškumą, tikslingumą ir pasiekiamumą arba empiriškai įrodyti programos tobulinimo būtinumą. Studijų programų vertinimo būtinumą pagrindžia *curriculum* teorijos tyrinėtojai (Laužackas 1999, 2000; Tyler 1949 ir kt.). Remiantis *curriculum*⁵ teorija, vieno iš jos pradininkų nuomone, bet kuris programos vertinimo procesas, net planavimo turėtų prasidėti nuo mokymo/studijų tikslų vertinimo (Tyler 1949, p.110). *Curriculum* teorijos tyrinėtojas Lietuvoje Laužackas (2000) labiau akcentuoja patį mokymo turinio atnaujinimo nepertraukiamumo procesą, pabrėždamas judėjimą ratu, „kuriame logiškas šio nesibaigiančio proceso išėities taškas yra veiklos sistemos reikalaujamų kvalifikacijų tyrimas, o pabaigos taškas – mokymo turinio įvertinimas ir įdiegimas“ (2000, p. 24–25). Šios nuostatos glaudžiai siejasi su nuolatinu, sistemingu įvairių studijų kokybės komponentų vertinimo poreikiu ir strategija, atsispindinčia europiniuose dokumentuose. Remiantis literatūros analize, tarptautine studijų kokybės vertinimo ir valdymo politika bei *curriculum* teorija, išryškėja tikroji esmė – nuolatinis programos vertinimas įvairiuose etapuose yra svarbi studijų kokybės užtikrinimo sistemos dalis.

dent support and counselling; 4) Teaching/learning resources; 5) Quality assurance of studies and enhancement perspectives (*The Quality Assessment Method from April 1995*). In some countries several separate aspects are used for the assessment of the features revealing an aspect treated as one in another country (e.g. in England and Finland). Therefore, in the development of an external study programme assessment strategy in Lithuania *it is necessary to define the concepts used in the study programme evaluation, their use, content and range*. It is popular broadly to use the concept “aspect” to reveal the characteristics of assessment; the term “aspect” is found in the international documents and the documents of the national assessment agencies in other countries and in their informational materials presenting the background of assessment. Taking into account the performed comparative literature analysis, the verbatim translation from the English language of the concept “aspect”, and the frequency of the use of this term in the analysed literature (K. Pukelis, I. Savickienė, 2003; *The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education*, 1998 and others), we choose to use this concept.

To concretise the chosen aspect level, the assessment according to other features, such as indicators, can be applied. The English concept *indikatorius*⁴ in Lithuanian has two meanings and the Lithuanian explanation of these concepts differ. Therefore, the term “rodiklis” most close to “index” understanding in English) was chosen as it is more suitable for our understanding.

According to C. Spiel (2002), study programme assessment originated from the need to provide evidence or show the need to improve the value of a programme, its efficiency and usefulness, as well as the purposefulness, clarity and achievability of the study goals. The necessity of the need for teaching programme assessment was grounded by curriculum theory researchers (R. Laužackas, 1999, 2000; R. W. Tyler, 1949 and others). On the basis of *curriculum*⁵ theory and according to one of its originators, any programme assessment process including planning should start from the assessment of teaching/study goals (R.W. Tyler, 1949, p.110). R. Laužackas (2000), a *curriculum* theory researcher in Lithuania, emphasises the process of sustainable curriculum renewal, highlighting the circular movement “in which the logical point of reference of this continuous process is qualification research, demanded by activity systems, and the ending is curriculum assessment and realisation” (2000, p. 24–25). These ideas are closely related to a constant and systematic need for assess-

⁴ Medžiaga spalvos kitimu ar kitais požymiais rodanti tam tikro junginio buvimą (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000).

⁵ Dėl sąvokos atitiktens dar iki šiol Lietuvos mokslininkai neturi vienos nuomonės. Šį klausimą mėginusių spręsti Laužacko (2000) bei Pukelio (1999) nuomone, lietuviškoje ugdymo mokslų terminijoje *curriculum* neturi tiesioginio ir tikslaus atitiktens. Gana skirtinga ir nevienareikšmė *curriculum* samprata užsienyje: nuo plano mokymuisi iki mokymo tikslų, turinio, metodų, medžiagos ir priemonių, mokymo organizavimo ir kontrolės sistemos, iki nepertraukiamo ir tolygiai kintančio proceso (Holmen, McLean 1967; John Kerr 1967; Pukelis 1999). Pagal teorijos pradininko ir propaguotojo Ralf W. Tyler studiją, cituojama Laužacko (1999, 2000) „*curriculum*“ – į tikslus orientuota mokymo programa.

⁴ Material which (...) shows the existence of a certain combination by other features (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000). Indicator shows presence of criterion, “rodiklis” – quantity of criterion in appropriate scale of measurement.

⁵ There has not been consistent opinion regarding the equivalent of the concept in Lithuania yet. According to the researchers R. Laužackas (2000) and K. Pukelis (1999), who analysed this issue, in the Lithuanian educational terminology „*curriculum*“ has no direct and full equivalent. In foreign countries there has always existed a rather different and multi-sided „*curriculum*“ concept: from plan for learning, from courses to teaching goals, content, methods, material and means, teaching organisation and control system, sustainable and gradually changing process from the outset of teaching (B. Holmen, M. McLean 1967; John F. Kerr 1967; K. Pukelis, 1999). According to the study by Ralf W. Tyler, an originator and advocator of the theory, cited by R. Laužackas (1999, 2000) „*curriculum*“ is a goal-oriented teaching programme.

2 NEUNIVERSITETINIŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ VERTINIMO ASPEKTAI

Analizuojant įvairių studijų kokybės vertinimo agentūrų dokumentus (The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education 1998) bei atskirų tyrinėtojų darbus (Campbell, Rozsnyai 2002; Pukelis, Savickienė 2003), pastebėta, kad nėra aiškiai ir konkrečiai atskiriama kurie aspektai taikomi parengtai ir teikiama įgyvendinti studijų programai, o kurie jau vykdomai studijų programai. Mokslinėje literatūroje pažymima tik parengtos, bet dar neįgyvendinamos, o taip pat ir jau įgyvendinamų studijų programų vertinimo metodikų ir metodų analizės stoka (Lepaitė 2003). Tik analizuojant vertinimo aspektų turinį išryškėja, kurie jų svarbūs tiek parengtai ir jau įgyvendinamai studijų programai, o kurie – tik parengtai programai. 1 lentelėje apibendrinti aspektai, taikytini parengtos studijų programos vertinimui, remiantis Austrijos, Jungtinė Karalystės, Olandijos, Suomijos, JAV patirtimi bei Pukelio, Savickienės (2003) analize.

Neuniversitetinių studijų programų vertinimo aspektai Lietuvoje ir kitose šalyse yra panašūs, tačiau pastebėta keletas esminių skirtumų, svarbių visapusiškam studijų kokybės užtikrinimui ir šios srities tarptautinei politikai (1 lentelė). Šiuo atveju svarbu išskirti šiuos aspektus: *didaktinė koncepcija ir filosofija; mokymo proceso projektavimas, mokymo metodai; studijų turinio internacionalizavimas; studijų kokybės sistemos plėtojimas ir užtikrinimas*. Didaktinė koncepcija ir filosofija bei mokymo metodai yra labai svarbūs sėkmingoms neuniversitetinėms studijoms Lietuvoje. Remiantis 1999 m. tyrimo, kuriame dalyvavo ir aukštesniosios mokyklos, išaugusios į kolegijas, duomenimis, dažniausiai kyla šios problemos: pedagoginis personalas turi aukštąjį išsilavinimą, bet neturi didaktinės kvalifikacijos, stokoja mokymo tikslų nustatymo kompetencijos, mokymo turinio, mokymo metodų planavimo gebėjimų, organizuodami mokymosi procesą neįvertina studijuojančiųjų mokymosi poreikių (Laužackas 2002). Ekspertų vertinimo duomenimis ir pirmųjų neuniversitetinių studijų programų absolventų nuomone, didaktiniai elementai, taip pat ir mokymo metodų taikymas turi būti tobulinamas (Žibėnienė 2003b). Studijų turinio internacionalizavimo idėjos atsiradimui įtakos turėjo studijų kokybės užtikrinimo politikos tendencijos. Remiantis Marijk van der Wende, cituojama Jucevičienės (2003), studijų internacionalizavimas – sistemingos, harmoningos pastangos, siekiant, kad aukštasis mokslas labiau atitiktų visuomeninės, ekonominės ir darbo rinkos globalizacijos iššūkius. Kreditų perkėlimo (angl. *credit transfer*) idėjos, deklaruojamos Kopenhagos deklaracijoje (*Copenhagen Declaration 2002*) – tai indėlis studijų internacionalizavimo link. Kitas svarbus aspektas, reikšmingas instituciniam vertinimui Lietuvoje – *studijų kokybės sistemos plėtojimas ir užtikrinimas*, tačiau per mažai jį atsižvel-

ment of various components of quality of studies and its strategy reflected in the European documents. Literature analysis, international assessment of quality of studies and management policy and *curriculum* theory lead to the emergence of the essential principle: constant assessment of the programme (at various stages) is an important part of the quality assurance of study system.

2 ASPECTS OF NON-UNIVERSITY STUDY PROGRAMME ASSESSMENT

The analysis of the documents of various study quality assessment agencies (The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education, 1998) and works by individual researchers (C. Campbell and C. Rozsnyai, 2002; K. Pukelis, I. Savickienė, 2003) showed that there is no clear and concrete distinction between the aspects to be used for study programmes which are being developed and submitted for realisation and for those which are currently carried out. The scientific literature underlines the lack of analyses of the methodologies and methods to assess both types of programmes (D. Lepaitė, 2003). The analysis of the content of the assessment aspects reveals which aspects are important for the study programme to be developed and under realisation and which ones for the developed programme. Aspects summarised in Table 1 are applied for the developed study programme assessment on the basis of the experiences in Austria, the United Kingdom, Holland, Finland, the USA and the analysis by K. Pukelis and I. Savickienė (2003).

Non-university study programme assessment aspects in Lithuania and other countries are similar; however, several differences have been noticed that are important for well-rounded study quality assurance and international policy in this area (Table 1). Deficits in Lithuania and hence the need for special attention can be found with respect to *didactical conception and philosophy; teaching process designing, teaching methods; internationalisation of study content; development and assurance of study quality systems*.

Didactical conception and philosophy and teaching methods are important for successful non-university studies in Lithuania. On the basis of the data of the 1999 research, where the research participants were vocational advanced schools that grew up to colleges, the most frequent problems were as follows: the pedagogical personnel has a higher education but lacks didactical qualification, competence to determine teaching goals, skills in teaching content, teaching method planning, undervalues learner learning needs in the organisation of the teaching process (R. Laužackas, 2002). According to expert assessment data and the opinion of the first non-university study programme graduates, didactical elements and application of teaching methods calls for development (G. Žibėnienė, 2003b).

The emergence of the idea of internationalisation of study content was caused by the tendencies in the study quality assurance policy. On the basis of Marijk van der Wende (cited by P. Jucevičienė, 2003), study internationalisation requires systematic and harmonious efforts in higher education to respond more adequately to the challenges of societal, economic and labour market globalisation. The credit transfer ideas declared in the Copenhagen Declaration (2002) contribute to study internationalisation.

1 lentelė. **Vertinimo aspektai, taikomi Lietuvoje ir užsienio šalyse parengtoms ir teikiams įgyvendinti neuniversitetinių studijų programoms**
Table 1. **Comparison of the foreign external assessment aspects of the non-university study programmes which were developed and submitted for the implementation with the aspects applied in Lithuania**

UŽSIENIO ŠALYSE / IN FOREIGN COUNTRIES	LIETUVOJE / IN LITHUANIA
Pasiruošimo bei galimybių studijų programai vykdyti santykis su įgyvendinimo realumu Relation between the preparation and opportunities to carry out the study programme and its implementation in reality	Studijų programos reikalingumo pagrindimas Justification of the necessity for the study programme
Studijų programos tikslai ir uždaviniai Study programme goals and objectives	+
Studijų programos turinys Study programme content	+
Studijų programos struktūra ir vidutinė studijų trukmė Study programme structure and average duration of studies	+
Didaktinė koncepcija ir filosofija Didactical conception and philosophy	—, bet numatoma —, but foreseen
Mokymo proceso projektavimas, mokymo metodai* Teaching process designing, teaching methods*	Iki 2003 m., dabar nepakankamai Until 2003, now insufficiently
Studijų turinio projektavimas Study content designing	+
Studentų vertinimas, egzaminavimas (numatomas) Student assessment, examination (foreseen)	+
Akademinio personalo kvalifikacija ir veikla (įskaitant kūrybiškumą, tiriamąjį darbą ir pan.) Academical personnel qualification and activity (including creativity, research work and etc.)	Vertinimo lygis** Level of evaluation**
Materialinė, metodinė bazė ir informacinės technologijos Material, methodological basis and information technologies	Vertinimo lygis pasirenkamas** Level of evaluation is chosen**
Vidinės studijų kokybės vertinimo ir užtikrinimo sistema Internal self-evaluation of quality of studies and management system	Vertintos užuomazgos ⁶ Rudiments evaluated ⁶
Studijų turinio internacionalizavimas Internationalisation of study content	—
Studijų turinio suderinamumas su naujausiais pasiekimais bei veiklos pasaulio poreikiais (darbdavių nuomonė) Compatibility of study content with the latest achievements and the demands of the world of work (employer opinion)	+
Dėstytojų nuomonė Teacher opinion	Vertinimo lygis pasirenkamas** Level of evaluation is chosen**
Neaptikta duomenų No data found	Oficialių profesinių įstaigų nuomonė (pagal poreikį) Opinion of official professional institutions (according to the need)
Neaptikta duomenų No data found	Pavadinimo, kvalifikacijos atitikmuo turiniui (užsienyje kitų aspektų vertinimo dalis) Correspondence of the title, qualification to the content (in foreign countries a part of assessment of other aspects)
Neaptikta duomenų No data found	Atitikimas ŠMM reglamentams Adequacy to regulations of the Ministry of Education and Science
Studijų kokybės sistemos plėtojimas ir užtikrinimas Development and assurance of study quality system	Daugiau svarbu instituciniame vertinimo lygmenyje More important in institutional evaluation

* Kai kuriuose šaltiniuose studijų metodai / Study methods in some sources.

** Galima išskirti du lygmenis: išsamusis, kai vertinama nuvykus į instituciją, kurioje bus įgyvendinama studijų programa ir dokumentinis vertinimas, kai ekspertas vertina pagal mokyklos pateiktus dokumentus.

It is possible to discern two levels: comprehensive, when assessment is performed in the institution where the study programme will be implemented; documentary assessment when an expert assess the documents submitted by the institution.

⁶ Kolegijos skiria dėmesį studijų kokybei, įkūrusios studijų kokybės palaikymo skyrius ar padalinius, (Misiūnas, 1999; Misiūnas, Savickienė, 2002; Stasiulionienė, 2003).

⁶ Colleges pay attention to study quality by establishing study quality maintenance departments or divisions (M. Misiūnas, 1999; M. Misiūnas, I. Savickienė, 2002; V. Stasiulionienė, 2003).

giama programų lygmenyje, tačiau studijų kokybės suderinamumo tarptautiniu mastu poreikis (tiek instituciniame, tiek programų lygmenyse) pabrėžiamas ir mokslininkų Lietuvoje (Stumbrys 2003).

Lyginant studijų programų vertinimo aspektus Lietuvoje su dažniausiai paplitusiais kitose šalyse, pastebėta sąsajų, kurios rodo nemažą Lietuvos mokslininkų indėlį diegiant studijų kokybės užtikrinimo sistemą. Galima išskirti siekiamą tikslą kai vertinimo procese visais atvejais dalyvauja socialinis partneris – atitinkamos srities ekspertas, ypač tinkančią neuniversitetinių studijų specifiškumui, – orientacijai į praktinę veiklą.

3 PARENGTŲ IR TEIKIAMŲ ĮGYVENDINTI NEUNIVERSITETINIŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ VERTINIMO PROCESO ORGANIZAVIMAS LIETUVOJE

Pagal organizavimo pobūdį išskiriamas dvejopo pobūdžio naujų neuniversitetinių studijų programų vertinimas: 1) dokumentų analizė; 2) vizitas į studijų instituciją, kurioje numatoma įgyvendinti neuniversitetinių studijų programą.

Studijų programos dokumentų vertinimas. Neuniversitetinių studijų programų dokumentų vertinimas dažnai yra įvadininė, tačiau kartais lieka vienintelė pagrindinė programų vertinimo dalis. Tačiau vertinimo objektyvumui užtikrinti nepakanka vien eksperto kvalifikacijos ir dokumentų vertinimo nuorodų. Panašių objektų palyginamumo principas (šiuo atveju lyginama su visomis panašiomis programomis) ir Europoje plintančios (*Copenhagen Declaration 2002; The Danish Evaluation Institute 2003*) programų *palyginamumo* (regioniniu lygmeniu) idėjos (*Benchmarking of programmes*), išryškintų vertinimo objektyvumą. Tačiau studijų programų vertinimui Lietuvoje visa tai taikoma vangiai ir tik pavieniais atvejais.

Vizitas į instituciją kurioje numatoma įgyvendinti studijų programą. Steigiant kolegijas po studijų programos dokumentų vertinimo, reikėjo įvertinti ne tik šių institucijų pasirengimą naujam aukštosios mokyklos statusui, bet ir studijų programos įgyvendinimo galimybę. Po kolegijos statuso suteikimo vizitas į šią instituciją buvo organizuojamas atsiradus naujai studijų kryptiai ar pagal poreikį. Toks principas taikomas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Tačiau skirtumų yra, nes neuniversitetinių studijų programų vertinimas Lietuvoje buvo organizuojamas atskirose institucijose, o dėmesys kreipiamas į bendrą galimos aukštosios mokyklos lygį. Ši pasirinkta vertinimo strategija leido pastebėti studijų programų spektrą mokykloje, tačiau nebuvo ar buvo nepakankamai sudaryta galimybė to paties pavadinimo studijų programų turiniui palyginti. Neuniversitetinių studijų programų, jų kokybės vertinimas labiau išryškintų *studijų programų palyginamumo*

Another important aspect, which is more taken into account in the institutional evaluations in Lithuania but still are not sufficiently developed on the programme level, is the *development and assurance of study quality systems*. The need for study quality to be comparable with international standards (both in institutional and programme levels) is also emphasised by researchers in Lithuania (E. Stumbrys, 2003).

Comparing study programme aspects in Lithuania with the aspects which are regarded as most relevant in other countries makes it possible to notice fair input of Lithuanian researchers to provide a good base for the development and realisation of an appropriate quality assurance system in Lithuania. Could be distinguished the goals to be achieved in evaluation process when a social partner is an expert in the relevant area participates in the process of assessment in all the cases, which particularly suits the specific needs of non-university studies from the orientation towards the practical activities.

3 ORGANISATION OF THE ASSESSMENT PROCESS OF THE NON-UNIVERSITY STUDY PROGRAMMES WHICH WERE DEVELOPED AND SUBMITTED FOR REALISATION IN LITHUANIA

According to the organisational nature of new non-university study programmes, their assessment can be divided into documentary assessment and field visits to the educational institutions.

Documentary assessment of study programme. Documentary assessment of a non-university study programme is often an introductory but sometimes the only and main evaluation part. However, the qualification of the experts and evaluation guidelines are usually insufficient for the documentary assessment to be objective. The principles of comparability of similar objects (in this case comparison with all similar programmes) or of *Benchmarking of programmes* outspreading in Europe (*Copenhagen Declaration, 2002; The Danish Evaluation Institute, 2003*) on the regional level would highlight the objectivity of assessment. However, these principles are hardly applied or only in single cases of assessment of study programmes in Lithuania.

Field visits to institutions implementing study programmes. In the college establishment process, after documentary assessment, not only the preparation of the institution for a new higher education school status was assessed but the opportunities for study programme realisation as well. Having conferred a college status, an external visit was performed if new study areas were introduced or on demand. Such practice is applied not only in Lithuania but in other countries as well. In contrast to the latter, in Lithuania the assessment of non-university study programmes was organised according to institutions, paying attention to the general level of the respective higher school. The chosen assessment strategy allowed to see the range of study programmes at school, however, the opportunities for the comparison of the contents of the study programmes under the same title were not or insufficiently created. The quality level of non-university study programmes would have been more highlighted by the principle of *benchmarking of study programmes* in the institution or re-

institucijoje, regione principą, jei vertinimas būtų organizuojamas tokių pačių ar panašių studijų programų palyginamumo principu. Taip pat nebuvo taikomi šiuolaikinėje vertinimo sistemoje populiarūs palyginimo elementai pagal nusistatytą požiūrį, etaloninį pavyzdį, siekiamą standartą. Steigiant kolegijas, aukštesniosios mokyklos pasirengimo tapti aukštojo mokslo institucija vertinimas ir pasirengimo įgyvendinti neuniversitetines studijas pagal įvairias parengtas studijų programas vertinimas vyko vienu metu, t. y. atitiko ekonomiškumo-taupumo bei greitumo funkcijas. Tačiau tai skatino netiesioginį kolegijos statuso sutapatinimą su teigiamu parengtos ir teikiamos įgyvendinti programos vertinimu, o pasaulinė praktika rodo, kad institucijos naują kokybinį laiptelį – kolegijos statusą pasiekia laipsniškai įgyvendindamos naujas studijų programas.

4 NEUNIVERSITETINIŲ STUDIJŲ PROGRAMŲ VERTINIMAS LIETUVOJE, REMIANTIS KOKYBINIAIS IR KIEKYBINIAIS RODIKLIAIS

Siekiant įvertinti studijų programų kokybę pasaulyje taikomi tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai rodikliai (Alkin, McNeil 2002), kurie apibendrinami kaip informaciniai statistiniai ir/arba aprašomieji matmenys ir padeda nustatyti studijų programos kokybę, sudaro prielaidas numatyti esamus ar galimus trūkumus. Neuniversitetinių studijų programų vertinimo rodiklių išskyrimą (2 lentelė) Lietuvoje sąlygojo specifiniai reikalavimai neuniversitetinėms studijoms. Požymiai vertinti trijų balų skalėje (*atitinka, iš dalies atitinka, neatitinka*). Rodikliai suskirstyti į kiekybinius ir kokybinius.

Vertinant studijų programas pagal kiekybinius rodiklius ekspertų nuomonės sutapo. Vertinimo patikimumui pagal šiuos rodiklius įtakos turėjo formalizuota studijų programos forma ir aiški vertinimo metodika su rodiklio pasiekimo lygį padedančia parodyti vertinimo skale. Tačiau vertinime pasitelktų terminų reikšmių formalizavimo neįtvirtinimas sudarė sąlygas atsirasti šiame vertinime nepageidautinoms interpretacijoms.⁷ Dėl studijų programos empiriškumo, aukštojo mokslo autonomiškumo vien kiekybiniais rodikliais pagrįstas vertinimas netikslingas ir net ydingas siekiant įvertinti studijų programos turinį.

Studijų programos ir atskiro studijų dalyko turiniai, studijų kokybei vertinti reikšmingi kokybiniai rodikliai bei turinio analizė. Apibendrinant savarankiškus ekspertų vertinimus paaiškėjo, kad dalis kokybinių rodiklių buvo įvertinti gana vienodai: atitikimas

gion and organising the assessment of the same or similar study programmes accordingly. The set approach, the use of standard samples and of pursuable standard, which are elements of comparison popular in contemporary assessment practice, were not applied. In the process of the creation of colleges two approaches were implemented simultaneously: the evaluation of the preparation of the vocational advanced school to become an institution of higher education and the evaluation of the preparation to perform non-university studies according to various study programmes; this was done for reasons of economical-prudence and rapidity. However, this enhanced indirectly the identification of college status with positive evaluation of the programmes which were developed and submitted for realisation, whereas the world practice indicates that institutions reach a new qualitative level – in this case, the status of college – by gradually realising new study programmes.

4 ASSESSMENT OF NON-UNIVERSITY STUDY PROGRAMMES IN LITHUANIA ON THE BASIS OF QUALITATIVE AND QUANTITATIVE INDICATORS

In the pursuit to assess the quality of study programmes, typically, both qualitative and quantitative indicators are used (M.C. Alkin and J.D. McNeil, 2002) and provided as statistical and/or descriptive information to help to define the quality of study programmes and create preconditions for the identification of current and possible future drawbacks. Specific requirements for non-university studies in Lithuania helped to distinguish non-university study problem indicators (Table 2). The features were evaluated by a three-point scale (corresponds, partly corresponds, does not correspond). Indicators are grouped into quantitative and qualitative ones.

When using the quantitative indicators for the assessment of study programmes, the experts' evaluations coincided. Reliability of assessment with these indicators was enhanced by a formalised study programme form and clear assessment methodology with an assessment scale, which helped to indicate the indicator achievement level. However, lack of formalised fixation of the meanings of terms used in the assessment led to undesirable interpretations in the quantitative assessment⁷. Due to the empirical nature of the study programme and to the autonomy of higher education, assessment based solely on quantitative indicators is inexpedient and even flawed for study programme content evaluation.

Qualitative indicators and content analysis acquire a specific importance in the assessment of a study programme, the content of a separate subject and the quality of the studies. Generalisation of independent expert assessment revealed that some qualitative indicators were evaluated rather unanimously: adequacy to professional education standard; adequacy of

⁷ Pvz. alternatyvūs dalykai kartais buvo tapatinami su laisvai pasirenkamais, laisvai pasirenkami su specializacijos dalykais. Ši duomenų patikimumui turinti įtakos problema buvo sprendžiama, skiriant dar vieną ekspertą kiekybiniam vertinimui peržiūrėti.

⁷ E.g., alternative subjects were sometimes mixed with electives, electives with specialisation subjects. This problem affects data validity and it was solved by obliging an additional person to review the quantitative assessment.

2 lentelė. **Neuniversitetinių studijų programų kokybiniai ir kiekybiniai rodikliai**
 Table 2. **Qualitative and quantitative indicators of non-university study programmes**

Neuniversitetinių studijų programų kokybiniai rodikliai
Qualitative indicators of non-university study programmes

1. Ar studijų programos tikslai atitinka profesinio rengimo standartą (V profesinio išsilavinimo lygis)?
Do study programme goals precisely correspond to professional standard (level 5 of vocational education)?
2. Ar studijų programos tikslai atitinka kitus norminius dokumentus?
Do study programme goals correspond to other normative documents?
3. Ar studijų tikslai aiškiai suformuluoti?
Are study programme goals formulated in a clear way?
4. Ar studijų programos tikslai siejami su asmens įgyjama išsilavinimu, žiniomis, įgūdžiais ir profesine kvalifikacija?
Are study programme goals related with the educational background, knowledge, skills and professional qualification acquired by the person?
5. Ar pakanka numatytų dalykų studijų tikslams pasiekti (pagal sąrašą ir apimtį)?
Is the number of subjects sufficient to achieve the study goals (according to the list and scope)?
6. Ar studijuojamų dalykų turinys ir tikslai atitinka studijų programos tikslus?
Do the content of the study subjects and their objectives correspond to the study programme goals?
7. Ar suteikiama kvalifikacija atitinka studijų programos kryptį?
Does the provided qualification correspond to study programme field?
8. Ar mokymo metodai atitinka studijų programos tikslus?
Do the teaching methods correspond to study programme goals?
9. Ar studijų programoje nurodyta akademinio personalo kvalifikacija yra pakankama studijų programos tikslams pasiekti?
Is the qualification of academical personnel indicated in the study programme sufficient to achieve programme goals?
10. Ar nuosekli dėstomų dalykų seka?
Is the sequence of the provided subjects consistent?
11. Ar dalykų turinys novatoriškas, t.y. ar studentai supažindinami su naujaisiais mokslo, technikos, technologijų ir pan. pasiekimais?
Is the subject matter content innovative, i.e. are the students acquainted with the latest achievements of science, technologies, etc.?
12. Ar baigiamasis studijų rezultatų vertinimas leidžia nustatyti, jog studijų tikslai yra pasiekti?
Does the final study outcome evaluation allow for the identification of the achieved study goals?
13. Ar neakivaizdinių studijų programos apimtis ir dalykų sudėtis tapati dieninėms studijoms?
Is the scope and composition of the subjects in part-time extramural study programmes adequate to full-time study programmes?
14. Ar vakarinių studijų programos apimtis ir dalykų sudėtis tapati dieninėms studijoms?
Is the scope and composition of the subjects in part-time evening classes study programmes adequate to full-time study programmes?
15. Ar studijų programoje nurodyti materialiniai išteklių yra pakankami studijų programos tikslams pasiekti?
Are material resources indicated in the study programme sufficient to achieve study programme goals?
16. Ar studijų programa parengta pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytą formą?
Is the study programme developed according to the form defined by the Ministry of Science and Education?
17. Ar specializacijos atitinka studijų programą?
Are specializations appropriate to the study programme?

Neuniversitetinių studijų programų kiekybiniai rodikliai
Quantitative indicators of non-university study programmes

1. Ar studijų dalykų apimtis nėra mažesnė nei 2 kreditai?
Is the extent of study subjects no less than 2 credits*?
2. Ar studijuojamų dalykų skaičius per semestrą nedidesnis kaip 7?
Is the number of study subjects per semester not higher than 7?
3. Ar bendrojo lavinimo dalykų apimtis ne mažesnė kaip 30 kreditų?
Is the extent of general education subjects no less than 30 credits?
4. Ar dalykų apimtis profesinei kvalifikacijai įgyti ne mažesnė kaip 40 kreditų?
Is the extent of subjects to acquire professional qualification no less than 40 credits?
5. Ar specializacijos dalykų apimtis ne mažesnė kaip 10 kreditų?
Is the extent of specialization subjects no less than 10 credits?
6. Ar profesinės veiklos praktikos apimtis ne mažiau kaip 20 kreditų?
Is the extent of professional activity practice no less than 20 credits?
7. Ar praktinis mokymas sudaro ne mažiau kaip trečdajį studijų programos apimtį?
Does practical training take no less than one third of the study programme extent?
8. Ar baigiamajam darbui parengti skirta ne mažiau kaip 6 kreditai?
Are no less than 6 credits allotted for the preparation of the final project?
9. Ar savarankiškas darbas sudaro ne mažiau kaip 20 proc. studijų programos apimtį?
Is independent work no less than 20% of the study programme extent?
10. Ar laisvai pasirenkami dalykai sudaro ne mažiau kaip 5 proc. studijų programų apimtį?
Do the elective subjects take no less than 5% of the study programme extent?

* 1 credit equals 40 hours of independent student workload or 1,5 ECTS credit

profesinio rengimo standartui; kvalifikacijos atitikimas; neakivaizdinių ar vakarinių studijų tapatumas dieninėms studijoms, neuniversitetinių studijų programos parengimas pagal nustatytą formą. Tačiau likusiems kokybiniais rodikliams būdingas gana prieštaringas vertinimas. Viena priežasčių yra tai, kad ekspertai atstovauja skirtingiems lygmenims: universitetiniam, kolegijos, socialinių partnerių ir renkami atsižvelgiant į jų kompetentingumą profesinėje srityje. Tačiau vertinimo grupėje nebuvo programų rengimo eksperto, galinčio įvertinti metodinius studijų programos aspektus. Taigi analizuojant vertinimo rezultatus, išaiškėjo, kad prieštaringam vertinimui pagal atskirus rodiklius įtakos turėjo: *kokybinių rodiklių įvairumas; vienpusiškas vertintojų grupės sudarymo principas.*

Kokybinių rodiklių įvairovė. Gana prieštaringas atskirų rodiklių, pvz., studijų metodų vertinimas, išryškino vertinimo rodiklių įvairovę, sukėlusią aiškumo problemą, t.y. rodiklis aiškus dėstytojui, tačiau nesuprantamas socialiniam partneriui. Atsižvelgiant į kokybinių rodiklių specifiškumą, juos visus būtų tikslinga sugrupuoti dar pagal kelis požymius į didaktinius ir studijų turinio. Net puikiausiai didaktiką išmanantis ekspertas negali vertinti konkrečios studijų programos turinio, tačiau jis kompetentingas vertindamas socialiniam partneriui sunkiau suvokiamą studijų metodų taikymo tinkamumą ar studijų tikslų aiškumą.⁸

Vienpusiškas vertintojų sudarymo principas. Atsižvelgiant į tai, kad neuniversitetinės studijų programos orientuotos į kompetencijas ir pabrėžiamą kompetencijų vertinimą, ekspertai buvo parenkami pagal pagrindinį kriterijų: profesinį ir dalykinį programos išmanymą. Kokybės rodiklių specifiškumo analizė (didaktiniai bei studijų turinio) rodo, kad reikėtų tobulinti ekspertų grupės sudarymo principus, pvz. programų rengimo specialistą, didaktą įtraukti į bet kurios studijų programos vertinimo procesą. Lig šiol vertinimui pasirenkami įvairių kompetentingų institucijų rekomenduoti ekspertai atsižvelgiant į pasiekimus profesinėje ir dalykinėje srityje, tačiau beveik neatsižvelgiama į jų didaktikos išmanymą. Todėl dalis specialybės žinovų negalėjo kvalifikuotai įvertinti studijų programos kokybės pagal kokybinius rodiklius.

Remiantis atlikto vertinimo patirtimi, galima teigti, kad studijų programos vertinimui svarbu: mokliškai pagrįsta vertinimo organizavimo ir įgyvendinimo metodika; patikimi vertinimo rodikliai; eksperto kompetentingumas. Kiekybiniai ir kokybiniai vertinimo rodikliai svarbūs ir papildo vienas kitą, tačiau jiems reikalingas mokliškai pagrįstas studijų programos vertinimo modelis ir strategija, jei siekiame visapusiško, kvalifikuoto tyrimo.

extramural or evening classes studies to full-time studies, preparation of non-university study programme according to a set form. However, the remaining qualitative indicators yielded rather contradictory evaluations. One of the reasons lies in the fact that the experts had different education levels and backgrounds: university, college, social partners who were selected with respect to their competence in vocational education and training area. However, there were no programme development experts in the assessment group who could have assessed study programme aspects from a methodological point of view. Thus, analysing the assessment outcomes, it is evident that contradictory judgments using separate indicators were caused by: variety of qualitative indicators; single-sided principle of composing an assessment group.

Variety of quantitative indicators. A rather contradictory assessment of separate indicators, e.g. teaching method evaluation, revealed the problem of variety of indicators which caused the problem of lack of clarity, i.e. a given indicator is clear for a teacher but not for a social partner. Taking into account the specificity of quantitative indicators, they could be grouped according to some other features: didactical; study content, etc. An expert who has knowledge in didactics cannot assess the content of a concrete study programme, but he or she is competent to evaluate the appropriacy of the teaching methods or clarity of the study goals that are hard to understand for a social partner⁸.

Single-sided principle of composing an assessment group. Taking into account the aim of non-university study programmes to achieve competencies and focusing the assessment on whether opportunities for qualification acquisition are created, experts were selected according to the major criterion: professional and subject knowledge. The analysis of the specificity of quantitative indicators (didactical and study content) revealed the importance of improving the principles of composing an expert group, e.g. programme developer and expert in didactics should be included in the assessment of any study programme. Up to now, experts recommended by various competent institutions were selected for the assessment with respect to their achievements in professional subject area, however, with no respect to their know-how in didactical area. Therefore, a number of connoisseurs in their speciality could not evaluate programme quality according to qualitative indicators in a sufficient way.

On the basis of the experience of the performed evaluation, the following seems important for study programme assessment: scientifically grounded assessment organisation and performance methodology; valid assessment indicators; and competence of experts. Quantitative and qualitative assessment indicators are important and supplement each other; however, considering assessment a complex type of research, they call for scientifically grounded strategy and methodology of study programme.

⁸ Kuris remiasi atitinkamais požymiais: turi tiksliai nusakyti galutinį siekiamą rezultatą, siekimo sąlygas; būti studijuojančiojo laukiamo rezultato vertinimo kriterijumi; logiškai išsidėstyti pagal pasiekimo sudėtingumo lygius; įvertinti pagal sudėtingumą (pvz., taksonomią) ir tris pagrindines tikslų sritis: pažinimo, emocinę ir psichomotorinę, visoms minėtoms sąlygoms pasiekti būtinos didaktinės žinios.

⁸ Which is based on the following features: has to clearly define the final targeted outcome, conditions for its achievement; be an assessment criterion of learner expected outcome; place logically in the order of difficulty to achieve levels; to assess according to the complexity (e.g., taxonomy) and three major areas of goals – cognition, emotion and psycho-motor, consequently, didactical knowledge is necessary to achieve the various conditions mentioned above.

IŠVADOS

1. Nuolatinis studijų programų vertinimas įvairiuose etapuose yra svarbi studijų kokybės užtikrinimo sistemos dalis. Jos atskaitos taškas – parengtos studijų programos vertinimas.

2. Parengtų ir teikiamų įgyvendinti neuniversitetinių studijų programų vertinimo aspektai Lietuvoje ir užsienyje panašūs, tačiau atliekant vertinimą Lietuvoje nepakankamas dėmesys skiriamas keletui metodiškai svarbių aspektų: *didaktinei koncepcijai ir filosofijai; mokymo procesui ir, mokymo/si metodams; studijų turinio internacionalizavimui; studijų kokybės sistemos plėtojimui ir užtikrinimui.*

3. Siekiant parengtų ir teikiamų įgyvendinti neuniversitetinių studijų programų sėkmingam vertinimui Lietuvoje svarbu: tobulinti strateginius, organizacinius ir metodinius principus. Organizuojant, vertinimą ypač svarbu iškelti: *studijų programų palyginamumą; mokliškai pagrįstos vertinimo metodikos poreikį; taip pat programų rengimo ekspertą, didaktikos specialistą įtraukti į bet kurios studijų programos vertinimo procesą.*

CONCLUSIONS

1. Sustainable assessment of study programmes (at various stages) is an important part of a quality assurance system of studies, and the assessment of the developed study programme is its point of reference.

2. The aspects of the assessment of the non-university study programmes which were developed and submitted for realisation in Lithuania and in foreign countries are similar, however, in Lithuania, insufficient attention is devoted to the assessment of some methodologically important aspects: *didactical competence and philosophy; teaching process and teaching/learning methods; internationalisation of the study content; development and assurance of the study quality system.*

3. Successful assessment of the non-university study programmes which were developed and submitted for realisation call for the improvement of strategic, organisational and methodological principles. Particular areas need to be discussed, especially in organisation of assessment: *benchmarking of study programmes; need for scientifically grounded assessment methodology; inclusion of a programme developer-expert, a specialist in didactics, in the assessment of any study programme.*

LITERATŪRA / REFERENCES

- Alkin, M. C., McNeil, J. D. (2002). Curriculum Evaluation. In the International Encyclopaedia of the Social & Behavioral Sciences. <http://search.epnet.com>
- Barnett, R. (1990) *The Idea of Higher Education*. SRHE. Berlin
- Berlin Communiqué (2003). Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September, 2003. www.skvc.lt.
- Berk, R. A., Rossi, P. H. (1998). Thinking about Program Evaluation. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
- Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
- Bologna Declaration (1999). <http://europe.eu.int/comm>.
- Broadfoot M. Patricia (1996). *Education, assessment and society*. Open University Press. Buckingham. Philadelphia.
- Brophy, J. and Alleman, J. (1991). Activities as instructional tools: A framework for analysis and evaluation. *Educational researcher*, 20(4), pp. 9–23.
- Campbell, C., Dr. Marijk van der Wende, (2000). *International Initiatives and Trends in Quality assurance for European Higher Education*. Helsinki: The European Network for Quality Assurance in Higher Education.
- Campbell, C., Rozsnyai C. (2002). Papers on Higher Education. Bucharest. ISBN 92-9069-171-3.
- CEDEFOP (1997). Indicators in perspective. The use of Quality indicators in vocational education and training. www.cedefop.gr.
- Čižas, A. (2001). Bandymai nusmaigstyti tarptautines studijų gaires. *Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 42–47). Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
- Čižas, A. (1999). Studijų programų kokybės vertinimo strategija. *Lietuvos mokslas ir pramonė: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 88–91). Kaunas: Technologija.
- Čižas, A. (1996). Studijų kokybė ir jos vertinimo perspektyva. *Lietuvos mokslas ir pramonė: XXI amžiaus technologijas pa-*
- sitinkant: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 88–91). Kaunas: Technologija.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Drucker, P. (1993). *Post-Capitalistic Society*. Butterworth-Heineman.
- Gudaitytė, D. (1998). Elitinio ir masinio aukštojo mokslo bruožai. *Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 51–57). Kaunas: Technologija.
19. Gudaitytė, D. (2000). Aukštojo mokslo tapimo masiniu reiškiniu ypatumai: pasaulinės tendencijos ir projekcija į Lietuvą (daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2000).
- Gudaitytė, D. (2002). Aukštojo mokslo tapimo masiniu tyrimo metodologiniai aspektai (II): institucinė bei funkcijų įvairovė. *Socialiniai mokslai*, 1 (33), 7–17.
- Holmen, B., McLean M. (1967) *The curriculum a comparative perspective*. London.
- Jucevičienė P., Lepaitė D. (2000). *Kompetencijos sampratos erdvė*. Socialiniai mokslai. Nr. 2. KTU: Technologija.
- Jucevičienė, P. (2003, gruodis). *Mokslo ir studijų internacionalizavimo Lietuvoje problemos*. Pranešimas skaitytas tarptautinėje konferencijoje „Lietuvos aukštasis mokslas: diagnozė ir prognozės“, Vilnius–Kaunas.
- Kerr, F. J. (1967). *Changing the curriculum*. London: University of London press LTD.
- Laužackas, R. (1999). Sistemotėrinės profesinio rengimo kaitos dimensijos. Kaunas.
- Laužackas, R. (2000). *Mokymo turinio projektavimas*. Kaunas.
- Laužackas, R. (2002). Žinių visuomenės iššūkiai ir profesijos mokytojų tęstinis mokymas. //Profesijos mokytojo kvalifikacija – svarbiausias profesinio rengimo tolesnės plėtros kriterijus: tarptautinės konferencijos medžiaga (p. 16–25). Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, 2002 (4). Kaunas.
- Lepaitė, D. (2003). Kompetenciją plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija. Monografija. Kaunas: Technologija.

Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų ir absolventų sociologinis tyrimas (2003). Vilnius.

Losak, John; Burns, Neil (1971). An Evaluation of the Community College Studies. Program for the Year 1969–70. <http://search.epnet.com>.

LR Švietimo ir mokslo ministerija (2000). Švietimo ir mokslo ministro 2000 10 26 įsakymas Nr. 1326 „Dėl nuosekliųjų studijų programų nuostatų patvirtinimo“ Valstybės žinios. 2000, 91–2841.

Michel, A. (2003). Trečiasis Prahos forumas. Kokybės gerinimas, vizija, realybė. www.smm.lt

Middlehurst, R. (2001). Quality Assurance Implications of New Forms of Higher Education. Helsinki: European Network for Quality Assurance in Higher Education.

Misiūnas, M., Savickienė I. (2002). Studijų kolegijoje kokybės užtikrinimo teoriniai ir praktiniai aspektai (Theoretical and practical aspects of study quality assurance in a college). *Profesinio rengimas. Tyrimai ir aktualijos*, 5, 72–81.

Misiūnas, M. (1999). Aukštesniosios mokyklos veiklos tobulinimas diegiant kokybės laidavimo sistemos elementus. *Socialinės kaitos procesai ir profesinio rengimo vyksmas, 2 knyga*, 116–119.

Misiūnas, M., Tūtlys, V. (2003). Neuniversitetinių studijų kokybės užtikrinimo sistemos kūrimo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Studijų kokybės užtikrinimo sistemos modeliavimas pasaulinės patirties kontekste: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 55–68). Kaunas: VDU.

Pukelis K. (1999) „Curriculum“ sampratos adaptavimas lietuviškoje pedagoginėje kultūroje: problemos ir siūlymai. Kn.: Socialinės kaitos procesai ir profesinio rengimo vyksmas. 2 knyga, Kaunas: VDU. P. 82–89.

Pukelis, K., Savickienė, I. (2003). Studijų kokybės vertinimo sistemų lyginamoji analizė: pasaulinė patirtis. *Studijų kokybės užtikrinimo sistemos modeliavimas pasaulinės patirties kontekste: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 15–27). Kaunas: VDU.

Savickienė, I., Pukelis, K. (2003). Studijų kokybės vertinimas instituciniu lygmeniu: dimensijos, standartai ir kriterijai. *Studijų kokybės užtikrinimo sistemos modeliavimas pasaulinės patirties kontekste: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 29–37). Kaunas: VDU.

Spiel, C. (2002). Program Evaluation. In the International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences. <http://search.epnet.com>

Stasiulionienė, V. (2003). Kokybės laidavimo sistema Utenos kolegijoje. *Aukštasis mokslas – žinių visuomenė: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 62–67). Kaunas: Technologija.

Stumbrys, E. (2003). Lietuvos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimas – pirmaeilis dabarties uždavinys. *Studijų kokybės užtikrinimo sistemos modeliavimas pasaulinės patirties kontekste: konferencijos pranešimų medžiaga* (p.p. 9–14). Kaunas: VDU.

Stobart G., Gipps C. (1997). *Assessment*. London.

Tarptautinių žodžių žodynas (1985). Vilnius.

The Centre for Quality Assurance and Evaluation of Higher Education. (1998). *Evaluation of European Higher Education: A Status report*. Denmark.

The Danish Evaluation Institute (2003). *Quality procedures in European Higher Education*. Helsinki: European Network for Quality Assurance in Higher Education.

The Program Evaluation Standards. www.eval.org.html, 2002

Thune, Ch. (2002). Future Relationships and Dilemmas of Quality Assurance and Accreditation. In 24th EAIP Forum Prague 8–11 September 2002, www.enqa.net.

Tidikis, S. (1998). Studijų kokybės vertinimo kriterijų problemos. *Studijos aukštojoje mokykloje: pranešimų medžiaga, 1 knyga* (p.p. 16–19). Kaunas: Technologija.

Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: The university of Chicago Press.

Vengris, S. (1998). Studijų kokybės vertinimo sistemos perspektyvos. *Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika: konferencijos pranešimų medžiaga, 1 knyga* (p.p. 13–15). Kaunas: Technologija.

Vroeijenstijn A. I. (1995). *Improvement and accountability: navigating between scylla and charybdis*. London and Bristol, Pennsylvania.

Žibėnienė, G. (2002). Neuniversitetinių studijų programos: rengimo ištakos ir vertinimas. *Pedagogika: mokslo darbai*, 64, 68–75.

Žibėnienė, G. (2003a). Non-university curriculum development: background and assessment.// Business Studies in European Environment: international conference material (CD). Vilnius.

Žibėnienė, G. (2003b). Kolegijų pedagogai kryžkelėje: kaip veiksmingai pasiekti žinių ir gebėjimų dermę. *Pedagogika: Mokslo darbai*, 68, 173–181.

Žydžiūnaitė, V. (2003). Komandinio darbo kompetencijų edukacinė diagnostika ir jų vystymo, rengiant slaugytojus pagrindimas (Daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas, 2003).

*Įteikta 2004 m. kovo mėn.
Delivered 2004 March*

GINTAUTĖ ŽIBĖNIENĖ

Vilniaus pedagoginio universiteto doktorantė.
Profesinio mokymo metodikos centro
Studijų ir mokymo kokybės vertinimo
skyriaus darbuotoja.
Tyrimų sritys:
studijų kokybės vidinis ir išorinis vertinimas;
studijų kokybės užtikrinimas; studijų programos kokybės
vertinimas; vertinimo gnoseologija, vertinimo metodologija

GINTAUTĖ ŽIBĖNIENĖ

Doctoral student at Vilnius Pedagogical University,
works at the Methodological Centre for Vocational
Education and Training, Study and Teaching
Quality Assessment Unit.
Research interests:
internal and external assessment of quality of studies;
quality assurance of studies; gnoseology of assessment;
assessment methodology.

*Profesinio mokymo metodikos centras
Geležinio Vilko 12, LT-01112 Vilnius, Lithuania
gintaute@pmmc.lt*

Methodological Centre for Vocational Education and Training